

**ВЫЯЎЛЕННЕ НАЦЫЯНАЛЬНАГА МЕНТАЛІТЭТУ БЕЛАРУСАЎ
У АПАВЯДАННІ ЛУКАША КАЛЮГІ «ШКОДНЫ ВІСЕЛЬНІК»**

Падчас невеліравання этнічнай індывідуальнасці неабходным выйсцем з'яўляецца выхаванне пачуцця самасвядомасці і асэнсавання сваёй ідэнтычнасці сярод іншых народаў свету праз нацыянальную літаратуру, дзе ўтрымліваюцца асноўныя маральныя прынцыпы і эстэтычныя каштоўнасці продкаў, выяўляецца духоўная і матэрыяльная культура народа.

Паняцце *менталітэт* у сённяшняй культурнай прасторы выступае прадметам міждысцыплінарнага вывучэння сацыяльна-гуманітарных навук. Актуальныя праблемы сучаснасці, несумненна, патрабуюць асабліва пільнага тэарэтыка-метадалагічнага асэнсавання, змястоўнага напаўнення і карэктнага яго выкарыстання. Аднак погляды сучасных вучоных на сутнасць пытання нярэдка разыходзяцца. Так, напрыклад, прафесар І. Н. Браім разумее пад нацыянальным менталітэтам «спецыфічны спосаб мыслення, светаўспрымання ці “светаадчування”, уласцівыя таму ці іншаму сацыяльна-этнічнаму грамадству. Іншымі словамі, гэта ўсведамленне і неўсведамленне ўяўленняў, усталёвак

і стэрэатыпаў сацыяльных паводзінаў, фарміраванняў у таго ці іншага народа на працягу гісторыі і ўздзеянне на яго вобраз жыцця, дзейнасці, тып сацыяльнага мыслення» [1, с. 74].

Слушнай выглядае думка Г. Д. Гачава, які замест тэрміна *менталітэт* уводзіў паняцце «косма-псіха-логас» ці «нацыянальная выява свету». У сваіх працах ён абапіраўся на тэксты мастацкіх твораў, мяркуючы, што мастацкі твор – «гэта свайго роду нацыянальнае ўладкаванне свету ў падваенні» [2]. Але рабіць высновы пра рысы нацыянальнага менталітэту толькі па некалькіх творах аднаго аўтара ўсё ж такі ўяўляецца не зусім дакладным. Толькі грунтоўны аналіз літаратурных тэкстаў па такіх аспектах, як індывід, сям'я, грамадства, каханне, рэлігійнасць, душа, праца, свята, смерць, зносіны, страхі і надзеі, чужое і ўласнае; улада, права; прырода, прастора, час і г., д. дасць магчымасць выявіць асаблівасці менталітэту таго ці іншага народа.

Літаратура, так ці інакш, заўсёды выяўляе нацыянальную адметнасць народа, да якой належыць, перадае духоўныя і культурныя каштоўнасці, асаблівасці менталітэту. «Адлюстраванне ў літаратуры ментальнасці пэўнага этнасу надае мастацкаму тэксту самабытнасць, арыгінальнасць, нацыянальную адметнасць і робіць сапраўдным выразнікам духоўнай сутнасці народа» [3, с. 4.].

Даследчыкі У. Гніламёдаў і М. Мікуліч у манаграфіі «Паэтыка літаратурных сувязяў» прыводзяць наступныя меркаванні: «Лічыцца, што беларусы – нацыя сялянскага паходжання. Гэта не зусім правільна, бо вельмі рана пачалі будавацца гарады, якія разбуралі сялянскую патрыярхальнасць» [4, с. 58]. У манаграфіі падкрэслена, што «ў фарміраванні беларускай нацыянальнай свядомасці і духоўнай культуры бралі ўдзел усе сацыяльныя групы беларускага народа <...>. Беларусы – не плябейскі народ, яны мелі сваю шляхту» [4, с. 61]. У процівагу гэтым меркаванням выступае выказванне сацыёлага А. П. Мельнікава, які мяркуе, што «...з усіх пластоў насельніцтва толькі сялянства засталася ў этнічным стаўленні беларускім, і менавіта сялянства апынулася галоўным захавальнікам беларускай культуры, мовы, традыцый. Гэта наклала свой адбітак і на беларускі менталітэт, які з'яўляецца першым чынам сялянскім менталітэтам. Адсюль – такія рысы нацыянальнага характару, як кансерватызм, асцярожнасць, прагматызм» [5, с. 52].

Як бачна, вакол пытання сацыяльнага паходжання беларусаў вядуцца спрэчкі, і яно дагэтуль не вызначана. Але ж фактам застаецца думка пра тое, што ў сваёй большасці ў фарміраванні беларускага менталітэту з усіх сацыяльных пластоў вялікі ўнёсак зрабіла менавіта сялянства. Таму зразумелым бачыцца актуальнасць даследавання, бо яна звязана з неабходнасцю падрабязнага аналізу і вывучэння нацыянальнага менталітэту беларусаў, які ў сваю чаргу рэпрэзентуецца ў дадзеным апавяданні праз традыцыйныя культурныя каштоўнасці, паводзіны галоўнага героя, фальклорныя матывы. Праз выяўленне спецыфікі беларускага менталітэту ў творы Лукаша Калюгі магчыма істотнае пашырэнне навуковых ўяўленняў аб беларусах першай трэці XX стагоддзя.

Зварот да малавядомага апавядання Л. Калюгі «Шкодны вісельнік» аргументаваны тым, што твор не разглядаўся даследчыкамі творчасці пісьменніка. Упершыню яно было надрукавана ў лістападзе 1929 г. у № 1 (4) часопіса «Крыніца», затым толькі ў 2001 г. у 4-м нумары часопіса «Спадчына» і ў 2004-м – факсімільнае выданне – у «Запісах БІНІМ» № 27. Твор да гэтага часу нікім з навукоўцаў падрабязна не разглядаўся. Літаратуразнаўца Л. Юрэвіч гаворыць пра гэта так: «нягледзячы на тое, што яно [апавяданне] – насуперак арышту і высылцы ўладальніка асобніка, вайне, эміграцыі – захавалася, ні першая рэпублікацыя <...>, ні другая <...>, факсімільная не прыцягнулі ўвагу ні літаратуразнаўцаў, ні ўкладальнікаў апошняга па часе выдання твораў Лукаша Калюгі (Мінск, 2011)» [6].

У апавяданні расказваецца пра апошнюю прыгоду Савосты Заблоцкага, Юстынавага сына, які вырашыў расстацца з жыццём: *Савоста Заблоцкі наважыў болей на гэтым свеце не жыць. – Раз прападаць, – сказаў ён* [7, с. 38], – так пачынаецца твор. Тэматычна ён звязаны з апавесцю Лукаша Калюгі «Нядоля Заблоцкіх», адкуль вядома, што сваё жыццё гэта сям’я ўспрымала як наканаванне лёсу, калі ўсе імкненні да лепшага былі недасягальнымі. Істотна, што ў пачатку апавядання галоўны герой, рашаючыся на смерць, прамаўляе слова-сімвал *прападаць*, што значыць згінуць, стаць нічым.

Як вядома, «народная педагогіка сцвярджае, што сумленнасць і праўдзівасць – найгалоўныя якасці чалавека: “Не той чалавек, што грошы мае, а той чалавек, што няпраўды не мае” <...> Актуальная думка народа і пра тое, што сумленнасць і праўдзівасць павінны праяўляцца ў рэалізацыі слоўных абавязкаў <...> “Слова сказаў – тапаром адсек”, “Слова святое”» [8, с. 53]. Менавіта выключную сумленнасць і праўдзівасць беларусаў пацвярджаў у свой час П. В. Шэйн, які казаў пра тое, што «дадзенае слова сяляне нашы выконваюць дакладна» [8, с. 92]. Гэтыя сцвярджэнні даюць падставу меркаваць, што галоўны герой якраз з’яўляўся чалавекам, які на вецер слоў не кідае, таму бачыць адзіны выхад са складанай сітуацыі: *Не падумайце толькі, што Савоста так, бяз дай прычыны, напранадлую пусціўся, што ён здуру вешацца надумаў. О, не. Бяда Савосту да гэтага давяла* [7, с. 43]. Прычына заключалася ў тым, што апошнія грошы, якія ў сям’і былі адзінай марай з’ехаць з Баркаўцоў у пошуках лепшай долі, – «зжалялі» [згарэлі] у печы. Вось як апісваецца гэта ў творы: ... *грошы адсыралі за абразікам лежачы. От ён іх узяў ды на скаварадзе ў печ на под паставіў. Не выніў іх з печы ў пару, дык яны й зжалялі там стоячы – нельга ў рукі было ўзяць* [7, с. 42]. Усё гэта прыводзіць Заблоцкага да моцных перажыванняў.

Далей пісьменніцкая ўвага канцэнтруецца менавіта на псіхалагічным стане героя. Калюгу дасканалы ўдалося апісаць пачуцці і перажыванні Савосты, калі той рыхтаваўся да наўмыснай смерці, прадумваў свае дзеянні: *Ды давай шукаць, чым бы спрытней сябе са свету збаёдаць. І так і гэтак меркаваў, але ўсяго адна вярхоўка магла яму ратунак даць* [7, с. 38].

Савоста – уразлівы чалавек, і сітуацыя, у якую ён трапляе, – не што іншае, як выйсце з цяжкага ўнутранага становішча. Апраўданне ўчынка немагчымасцю існавання выглядае як выяўленне ўласнай слабасці духу. Выхад з сітуацыі такі ж недарэчны, як і сама сітуацыя. Але далейшая маральная эвалюцыя, што адбываецца з галоўным героем, даказвае яго непадрыхтаванасць да такога кроку. Па словах сучаснага сацыёлага А. П. Мельнікава, «у цэлым для нацыянальнага менталітэту беларусаў стагоддзямі працягвалі заставацца настрой суму і смутку. <...> Прычыны гэтага розныя: цяжкае прымусовае жыццё, вечны позірк на мацнейшых замежных суседзяў, спусташальныя войны, наяўнасць прыгоннага права, паншчына і г. д.» [5, с. 43]. Аднак, як лічыць даследчык, «...скруха ў беларусаў пазбаўлена ўсякага песімізму і не прыводзіць іх ні да распачы, ні да павышанай колькасці, скажам, самагубстваў і г. д. Насупраць, “смутак іх светлы”. Гэта пачуццё ўяўляе сабою быццам бы самае натуральнае выйсце з цяжкай унутранай напругі, якое інакш магло б аказацца якім-небудзь небяспечным душэўным хваляваннем, напрыклад, гневам, страхам, заняпадам духу і г. д. Такім чынам, смутак гэты мае ўласцівасці як бы ахоўнага пачуцця, і ў гэтым крыецца яго высокае псіхалагічнае значэнне для маральнага здароўя народа» [5, с. 45]. Відавочна, што апавяданне не толькі не пазбаўлена элементаў камізму, але ўвогуле мае гумарыстычную накіраванасць. Гэта выдатна ілюструецца, калі Савоста падае з сука, ламаючы страху Клемкавай лазні: *Не так Савосту таго вешання было, як Клемку клопату. Савосту добра было скідацца, мякка. А Клемку страху ў лазні ўламаў з разгону. Ды, раздумаўшыся, Клемку і не шкодзіць. Усё роўна б ён з гэтай лазні карысці не меў, не адважыўся б скончыць* [7, с. 41]. Або яшчэ: *Савоста за раз быў тры бяды зрабіў: сам не навесіўся, у гаспадара не папытаўшыся, зрабіў яму дзюрку на комін у лазні, чапляў пастронак на той самы сук, дзе буслова гняздо ляжала, дык паляцела за ім у след і ўся буслава хата, наскідаліся і малыя, і старыя буслы* [7, с. 41]. Безумоўна, кожны асобны прадстаўнік пэўнай нацыі з’яўляецца індывідуальнасцю.

Аднак нельга не пагадзіцца з А. П. Мельнікавым, які лічыць, што «ў фарміраванні нацыянальнай псіхалогіі адбываюцца пераважныя тыпы тэмпераменту людзей, іх нервовай арганізацыі, якія самі, аднак, у значнай меры залежаць ад умоў жыцця чалавека і яго выхавання» [5, с. 34]. Якраз адна з галоўных прычын такога складанага лёсу Заблоцкіх – абставіны і час, у якіх існуюць героі, а таксама выхаванне, што традыцыйна лічылася «галоўным у фарміраванні чалавека, на думку беларускага народа» [8, с. 6]. Такім чынам, складаецца ўражанне, што само жыццё выходзіць Заблоцкіх, спрабуе навучыць трывушчасці, каб не скараліся наканаванаму. Аднак герой не робіць карысных высноў і рашаецца на смерць.

«Галоўным крытэрыем маральнасці ў беларускага народа было і ёсць стаўленне чалавека да працы...» [8, с. 22]. Такім чынам можна ацаніць ступень маральнасці ўчынка Савосты, які перад тым, як «сабе смерць зрабіць», не

паклапаціўся пра сям'ю, не даў неабходных парад жонцы і дзецям, як жыць, калі яго не стане: *Як пусціўся Савоста напрападлюю, дык забыўся на ўсё : ні на жонцы, ні на дзецях не балела той раз яго галава...* [7, с. 38].

Як вядома, «стаўленне нашых продкаў да зямлі было ледзве не містычным. Стагоддзямі імкненне да ўласнага кавалка зямлі, асцярожнае, пяшчотнае стаўленне да яе з'яўлялася адной з найбольш выразных рыс беларускага нацыянальнага характару. Па сутнасці, на працягу доўгага гістарычнага перыяду беларус выяўляў свае творчыя магчымасці галоўным чынам у земляробчай працы, менавіта ў ёй сцвярджаў сваю стваральную сутнасць» [5, с. 48]. Нездарма тэма чалавека і працы на зямлі займае ў творчасці пісьменніка значнае месца, бо праца – гэта ў нейкім сэнсе крытэрыі, па якім людзі раней вызначалі чалавека, яго маральныя якасці, характар.

Між іншым, для сям'і Савосты Заблоцкага павісае пагроза гаротнага лёсу. І нават гэтая прычына не спыняе яго ад думкі скончыць жыццё. Заблоцкага-гаспадара, як асноўнага здабытчыка, не хвалюе пытанне, на чые плечы лягуць абавязкі, і не перажывае ён, што ... *не наўчыў, хто жывы астанеца, як ім па яго смерці жыць, дзе на якіх ганях што сеяць, якую жывёліну прадаць, а якую на плямя пусціць* [7, с. 38].

Па словах А. П. Мельнікава, «нацыянальны характар, менталітэт выяўляецца ў жыццядзейнасці людзей: у працы, у паводзінах, у грамадстве, у сям'і і г. д.» [5, с. 48]. Можна гаварыць аб тым, што на прыкладзе адносін Заблоцкага да сям'і, да выхавання дзяцей, да працы добра адлюстроўваюцца рысы, якія ў пэўнай ступені ўласцівыя беларускаму менталітэту. Гаспадарка па традыцыі пераходзіла ад бацькоў у рукі нашчадкаў, таму перажыванні аўтара за лёс сваіх герояў зразумелыя. Паводле народнай педагогікі, «у беларусаў працоўнае выхаванне пачыналася ледзве не з калыскі. <...> Дзіця, пачынаючы ўспрымаць, засвойваць навакольны свет, бачыла, як працуюць бацькі, чула песні, якія суправаджалі іх працу, і разам з малаком маці засвойвала працоўныя традыцыі народа, усведамляла сваё асноўнае месца – яно ў працы» [8, с. 23]. Праца ў беларусаў спрадвеку займала галоўнае месца, а дабрабыт сям'і напрамую залежаў яшчэ ад таго, як добра і старанна яе выконвалі. Так, у апавяданні прыводзяцца некаторыя традыцыйныя заняткі, якімі звычайна займаліся ў кожнай сям'і, дзякуючы гэтаму прыкладу яскрава рэпрэзентуецца вясковы побыт: *Як каторая жонка прыпозніца з кроснамі, гарача й цёмна стане ў іх хаце ткаць, дык яна іх у ток вынясе і там сабе ў халадку пушчае чаўнок то з адной, то з другой рукі, набіліцамі нітку, каб шчыльней было, прыганяе. Усё стук ды стук* [7, с. 42]. Усё гэта пацвярджае гаспадарліваць беларусаў, іх працавітасць, руплівасць.

Відавочна, герой апавядання зусім не ідэальны. Ён даволі павярхоўны, няма ў яго хвалявання за будучыню ўласных дзяцей, хоць бачна, што працаваць ён умее, аб дабрабыце старанна рупіцца. Аднак асноўныя маральныя якасці Савосты не робяць з яго станоўчага персанажа, ён цалкам рэалістычны,

натуральны. Галоўны герой з'яўляецца яркаватым прадстаўніком тагачаснай вёскі, адпаведна, характар яго паводзінаў у вялікай ступені выяўляе асноўныя рысы беларускага менталітэту.

У кнізе «Адвечным шляхам: Даследзіны беларускага светапогляду» І. Абдзіраловіч піша, што «калі разглядаць яго [менталітэт] у самым агульным плане, тое першае, што кідаецца ў вочы – гэта яго традыцыйная флуктуацыя паміж Усходам і Захадам, чаму ў немалой ступені садзейнічае перш за ўсё само геапалітычнае становішча Беларусі [9]. Адважваючыся на смерць, Савоста не меў дастаткова моцнай сілы волі і такога ж характару. Ён доўга вагаецца, думае, і як вынік – яму не ўдаецца давесці справу да канца. Апошняе, як вядома, часта з'яўляецца характэрным для беларускага менталітэту.

У вобразе Савосты Заблоцкага пісьменнік іранічна адлюстравіў спаконвечную мару беларуса аб лепшай долі. Сваё месца ў жыцці галоўнаму герою так і не ўдаецца знайсці. Той адзіны сродак, які б, на думку героя, дапамог яму змяніць жыццё, – грошы – не ўдалося зберагчы. Рашаючыся на смерць, галоўны герой шмат думае, перабірае ў памяці рознага кшталту выпадкі з жыцця, гісторыі, звязаныя з роднымі мясцінамі, легенды, старыя забабоны: *А шчы масток недалёка. Пад ім аднаго году былі нейчае – невядома чыё – дзіця знайшлі. <... > І Савоста цяпер, у гэту страшную апошнюю часіну, як успомніў тое дзіця, дык аж шорах яму на целе пашоў і вешацца не стала міла [7, с. 40].* Пачуццё адзіноцты і жаху ўсё мацней авалодвае небаракам: *Аж страх пачынаў Савосту за скуру паўзці – ведама ў адзіноце [7, с. 40].*

Гэтаксама выразнай якасцю характару Савосты Заблоцкага з'яўляецца празмерная сціпласць. Як піша Г. П. Арлова ў сваёй кнізе «Народная педагогіка», раней, перад тым, як стваралася сям'я, глядзелі, што сабой уяўляюць будучыя муж і жонка. «Да юнака-жаніха ў беларускага народа таксама вялікія патрабаванні. У фальклоры мы бачым яго працавітым, гаспадарлівым, разумным, смелым, спрытным. Ён – абаронца ад усіх нягод» [8, с. 115]. Савоста па сваіх маральных якасцях, уласцівасцях характару не падыходзіць пад апісанне добрага мужа і гаспадара. Такім чынам утвараецца няўны канфлікт з акаляючым асяроддзем. Доказ гэтаму ў наступных радках: *Савоста сабе ціха й скоро кару дасць, каб ні папа, ні свечкі не трэба было [7, с. 38].* У гэтым выразе Савоста паказваецца як сціплы чалавек, які не жадае шуму, турбот ды іншага клопату з боку сваякоў, асуджэння суседзей, бо адчуваў сваю віну. Нездарма аднавяскоўцы параўноўвалі Заблоцкага з буслом: *Можна Савоста на бусла закалець меў, што сам быў цыбаты, падгалісты ды людзі прыраўноўвалі яго да гэтай птушкі [7, с. 42].* А вось як бачыць яго аўтар: *быў чалавек сярэдняга росту: і ў нагах не доўгі, і ў плячах як трэба [7, с. 42].* Гэты эпізод яркава дэманструе, што грамадскае меркаванне ў беларусаў заўжды было важным.

Неад'емнай рысай беларускага менталітэту з'яўляецца міралюбінасць, згаворлівасць, талерантнасць. «Беларус – чалавек незласлівы, незларадны і няпомсны. Калі ён сустракае добразычлівае стаўленне да сябе, заўсёды адказвае тым жа» [5, с. 44]. Гэта ілюструецца ў эпізодзе, калі герой ляціць

уніз з сука, рушачы незнарок буслава гняздо. Пасля аўтар разважае пра Савосту так: *Клёмку то можа Савоста на злосці шкоду зрабіў. Але чым бусел перад ім прывініўся. Як ужо ён ні стараўся, як ласкі ў Заблоцкіх ні засяваў. <...> Ані ж не выпадала Савосту буславай хаты бурцыць. Бусел перад Заблоцкім ні ў чым не правініўся. Бусел добрая птушка. Нікому ён і на гарэлы шэлег шкоды не зрабіў. Усяго калі жабу сабе зловіць паснедаць* [7, с. 41–42].

Невыпадковым з’яўляецца у апавяданні апісанне паводзінаў бусла. Яно служыць своеасаблівым метафарычным прыёмам характарыстыкі героя: *Ён травы не патопча, сцежак не наробиць. Бусел далікатны: спаважна, асцерагаючыся, ступае, усё прыглядаецца, каб дзе на нізенькую траву на мурогу нагу паставіць, каб вялікай не паламаць, каб на тую ступіць, што борзда ўстане* [7, с. 42]. Такі ж далікатны і асцярожны герой апавядання, які не можа дазволіць, каб праз яго камусьці было дрэнна, нязручна і г. д.

У лірычным адступленні Л. Калюга іранізуе з тых, хто вырашыў скончыць жыццё самагубствам: *Усё адно: раз прападаць, – як той Савоста казаў. Калі ўжо чалавека на смерць павяло, калі мае на сябе злосць, дык хоць якую знойдзе сабе кару. Сама лепей – павесіцца, лети як тапіцца: п’явак няма чаго баяцца й рак табою не пажывіцца, ні гнісці, а сохнуць будзеш, гразь цябе не занясе, багавінне ў валасы не наб’ецца, а чысценькі, крыху доўжанькі будзеш сабе на ветры гутатацца* [7, с. 38]. Такого роду найўныя развагі-хваляванні пра знешні выгляд будучага нябожчыка прыводзяць да думкі, што аўтар наўмысна спрабаваў сцерці межы трагічнасці твора, набліжаючы яго да трагікамедыі. Але пры гэтым у падтэксце апавядання адчуваецца ўласна пісьменніцкае стаўленне да жахлівага абсурду сітуацыі, якая, як вядома, паўтараецца і ў жыцці самога Калюгі (у 1937 годзе ён быў расстраляны). Адчуваецца, што ў гэтым творы як мага больш Калюга сам адчуваў пагрозу хуткага зыходу, якраз у наступных радках яскрава бачыцца сумны настрой лірычнага героя, што мяжуе з істэрычным смехам: *Эх. Як успомніш, дык аж мяне самога зайздрасць бярэ. Добра вешацца, каб вы ведалі. Дурань той, хто ні разу гэтага не прабаваў* [7, с. 38]. Паўстае пытанне: як можна зайздросціць вісельніку? Напэўна, для Калюгі адказ быў відавочны.

Народазнаўчы матэрыял у мастацкім творы – гэта своеасаблівы вынік узаемадзеяння пісьменніка з рэчаіснасцю, адлюстраванне з дапамогай мастацкага слова матэрыяльнай і духоўнай культуры пэўнага народа. Мастацкае асваенне нацыянальнага менталітэту пісьменніку бачылася ў апеляцыі да вуснай народнай творчасці, у паказе псіхалогіі беларуса, яго адносін да працы, продкаў, традыцый, абрадаў і звычаяў, прыроды: *Бусел добрая птушка; З бусла быў бы добры гаспадар. Ён пару знае* [7, с. 43].

У гэтым прыкладзе адлюстравана вера людзей у прыкметы, у сувязь чалавека з прыродай. Нездарма тут Калюга выкарыстоўвае вобраз птушкі – бусла – сімвала Беларусі, чысціні, сямейнага шчасця. Пісьменніцкая ўнутраная жыццёвая напоўненасць, запас уражанняў і назіранняў, мастацкае ад-

крыццё пэўных жыццёвых пластоў – усё гэта дапамагала ў стварэнні самабытных стракатых характараў, непаўторных вобразаў і гісторый, што служаць важнымі складнікамі сюжэта апавядання.

Няма сумневу, што апавяданне «Шкодны вісельнік» разам з іншымі творамі Л. Калюгі з’яўляецца каштоўнай крыніцай для вывучэння беларускага менталітэту. Твор не проста інфармуе пра яго вызначальныя асаблівасці, але дэманструе абставіны жыцця беларусаў пэўнай эпохі. Праз прыём псіхалагізацыі рэпрэзентуюцца іх нацыянальна-своеасаблівыя рысы, ілюструюцца каштоўнасці нацыянальнай культуры.

ЛІТАРАТУРА

1. Браим, И. Н. Менталитет: методология исследования «традиции и инновации» / И.Н. Браим // Вестн. БГУ. – 2001. – № 1. – С. 74–75.
2. Гачев, Г. Национальные образы мира. Космо-Психо-Логос / Г.Грачев. – М., 1995.
3. Півавар, К. С. Беларуская ментальнасць у моўнай прасторы мастацкага тэксту / К. С. Півавар. – Віцебск: ВДУ імя П. М. Машэрава, 2015.
4. Паэтыка літаратурных сувязей / У. Гніламёдаў [і інш.]; навук. рэд.: У. В. Гніламёдаў, М. У. Мікуліч. – Мінск : Беларус. навука, 2017. – 548 с.
5. Мельников, А. П. Национальный менталитет белорусов / А. П. Мельников. – 2-е изд. – Минск : Права і эканоміка, 2005. – 112 с.
6. Юрэвіч, Л. Вяртанне страчанага слова / Л. Юрэвіч. // Будзьма беларусамі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://budzma.by/news/vyartannye-strachanaha-tvora.html>. – Дата доступу: 27.06.2018.
7. Калюга, Л. Шкодны вісельнік / Л.Калюга // Спадчына. –2001. –№ 4. – С. 38–43.
8. Арлова, Г. П. Беларуская народная педагогіка / Г. П.Арлова. – Мінск, 1993.
9. Абдзіраловіч, І. Адвечным шляхам. Даследзіны беларускага светапогляду / І. Абдзіраловіч; прадмова С. Дубаўца. – Мінск: Навука і тэхніка, 1983.
11. Адамовіч, А. Да гісторыі беларускае літаратуры / А. Адамовіч. – Мінск, 2005.
12. Кириенко, В. В. Белорусская ментальность: истоки, современность, перспективы / В. В. Кириенко. – Гомель : ГГТУ им. П. А. Сухого, 2009.